

С.М. Грiневська (Інститут економіки промисловості
НАН України, м. Донецьк, Україна)

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ШЛЯХОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОРОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У статті визначено науково-теоретичні засади державного регулювання процесів саморозвитку регіонів. Запропоновано напрями удосконалення концептуального забезпечення процесів соціально-економічного саморозвитку регіонів.

Ключові слова: модернізація економіки регіону, саморозвиток територій, державне регулювання, соціально-економічний саморозвиток регіонів.

Літ. 22.

С.Н. Грiневская (Інститут економіки промисловості
НАН України, г. Донецк, Україна)

МОДЕРНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ ПУТЕМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ САМОРАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

В статье определены научно-теоретические основы государственного регулирования процессов саморазвития региона. Предложены направления совершенствования концептуального обеспечения процессов саморазвития регионов.

Ключевые слова: модернизация экономики региона, саморазвитие региона, государственное регулирование, социально-экономическое саморазвитие региона.

S.M. Grinevska (Institute of Industrial Economy of the National
Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk, Ukraine)

NATIONAL ECONOMY MODERNIZATION BY SUPPORTING REGIONS' SELF-DEVELOPMENT

The article determines the scientific theoretical grounds for state regulation of regions' self-development. Directions for improving the conceptual support of the regions' self-development processes are offered.

Keywords: region's economy's modernization; region's self-development; socioeconomic self-development of a region.

Постановка проблеми. Економічна криза посилила проблеми в соціальній та економічній сферах, як на державному так і на регіональному рівнях. Одним з чинників зниження динаміки зростання є збереження традиційної соціально-економічної моделі розвитку. Вирішення проблем регіонального управління соціально-економічним розвитком регіонів є пріоритетним в сучасних умовах, коли Україна прагне активно прилучатись до сучасних соціально-економічних процесів. Дослідження проблем формування принципів саморозвитку регіонів є своєчасним і актуальним, особливо сьогодні, коли на вищому державному рівні декларуються настанови щодо розробки власної національної стратегії розвитку та модернізації, вміння концентрувати всі ресурси і створювати власні резерви, формувати внутрішній ринок регіону.

Завадою ефективному управлінню регіональним розвитком в Україні, зокрема соціально-економічним саморозвитком регіону, є недостатньо розроблені теоретико-методологічні принципи визначення процесів саморозвитку регіону. Ф. Енгельс відзначав, що сутністю соціально-економічного управління і людської діяльності в цілому є формулювання мети. Суспільний прогрес є

результатом свідомої, цілеспрямованої діяльності людини, оскільки «ніщо в суспільстві не робиться без усвідомленого наміру, без мети» [12]. Ф. Енгельс зазначав, що «ті суб'єкти економічної і соціальної діяльності, які на даному етапі не зможуть сформулювати ідеї і стратегічні проекти власного розвитку в глобальному середовищі, стануть постачальниками ресурсів для здійснення чужих проектів» [12]. Скрупульозне визначення мети на локальному рівні забезпечує раціональний напрям дій, економне використання потенціалу, потужностей, засобів і ресурсів конкретного регіону. Головним при розробці нової парадигми саморозвитку мають бути концепція, методологія, економічне обґрунтування інститутів, організаційних механізмів та інструментів реалізації пріоритетних цілей щодо забезпечення модернізації економіки шляхом формування регіонів України, які здатні стабільно розвиватись на принципах саморозвитку.

У зв'язку з цим актуальним є дослідження проблем саморозвитку регіону в соціально-економічній сфері шляхом розробки концептуальних, науково методичних і правових основ соціально-економічного саморозвитку, що забезпечить реальні процеси соціальної орієнтації економіки, створить умови й можливості для формування і накопичення людського капіталу і його ефективного використання, удосконалив діяльність органів управління відносно формування і реалізації стратегій соціально-економічного розвитку, сприятиме модернізації національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія саморозвитку регіонів активно розвивається, спостерігаються тенденції формування методології оцінювання потенціалу саморозвитку територій, що в перспективі сприятиме розвитку всіх сфер діяльності регіону. В сучасній західній регіональній науці проблеми саморозвитку територій у різних аспектах досліджують такі науковці, як С. Гордон [14], П. Зимерманн-Стейнхард [22], М. Кітлінг [2], С. Лаззаріні [16], М. Мензель [13], А. Родрігес-Пасе [18], Г. Сасе [14], О. Солвелл [19], М. Сторпер [20; 21], Р. Уолкер [21], Д. Фонел [13], С. Хенн [13], Л. Хуг [15], Д. Хьюз [14]. Парадигму регіонального саморозвитку з орієнтацією на повне врахування територіальних інтересів досліджують російські науковці Є. Аніміца [1], С. Дорошенко [6], В. Орешин [8], О. Татаркін [4; 6; 7], Г. Фетисов [8], В. Чичканов [4], А. Швецов [11].

Мета дослідження. Дослідження концептуальних засад процесів саморозвитку регіону й визначення пріоритетних напрямів державної регіональної політики в соціальній та економічній сфері щодо створення умов для саморозвитку регіонів шляхом ефективного використання всіх наявних ресурсів для забезпечення процесів модернізації.

Основні результати дослідження. Національні фахівці та науковці теорію регіоналістики сьогодні формують з огляду різних аспектів нової парадигми – «регіонального саморозвитку на базі врахування інтересів і покладання відповідальності за розвиток регіонів на місцеві влади» [5]. Ще на початку 1990-х років М.Г. Чумаченко, досліджуючи проблеми економічної самостійності регіону [10], відзначав, що регіональна самостійність є необхідною для України, особливо у сфері розширення повноважень регіону в економічній діяльності, але за умови державного регулювання [9].

Формування теорії саморозвитку регіону має бути пріоритетним напрямом нової соціально-економічної політики держави, спрямованої на процеси модернізації. Поняття «саморозвиток» стосовно різних територіальних соціально-економічних систем є достатньо науково обґрунтованою категорією. При дослідженні процесів регулювання соціального й економічного розвитку з пріоритетністю досягнення соціальних цілей і саморозвитку регіону важливо визначити теоретичні узагальнення щодо категоріального апарату.

Саморозвиток регіону можна визначити як здатність економіки регіону в конкретних умовах забезпечувати прискорене збільшення валового регіонального продукту за рахунок власних коштів і створення в регіоні конкурентного середовища, спрямованого на позитивну динаміку розвитку і, відповідно, на підвищення якості життя населення регіону за умови оптимального поєднання забезпечення регіонального саморегулювання та державного регулювання територіального розвитку. Таким чином, механізми саморозвитку регіону мають бути вбудовані в політику державних і місцевих органів влади з виокремленням сфери спільних дій і сфери особистої компетенції, що передбачає трансформацію державної регіональної соціально-економічної політики, суть якої полягає в зміні її цілей і спрямованості.

Сучасний економічний стан регіонів свідчить про ресурсну конкуренцію, насамперед фінансову, коли регіони вимушені пропонувати потенційним інвесторам нові підходи до управління, ведення бізнесу, надання сучасних послуг, до інноваційного потенціалу. Таким чином, основою сучасного регіонального управління стають інноваційні підходи до управління. Для забезпечення процесів модернізації необхідно:

- увесь комплекс управлінських рішень щодо забезпечення регіонального саморозвитку спрямувати на головну стратегічну мету – підвищення якості життя населення регіону;

- застосування методів адаптивного регіонального стратегічного планування як соціально-економічного процесу, який враховує регіональні особливості та закономірності розвитку;

- розвиток як традиційних галузей регіону, так і інноваційних технологій;

- залучення громадськості до процесу стратегічного планування саморозвитку регіону, державно-приватне партнерство і взаємодія з наукою;

- реалізація на регіональному рівні пріоритетних національних проектів з адаптацією державної політики, програм і економічних моделей розвитку до регіональних умов;

- розробка економічної стратегії за активної взаємодії органів державної влади для досягнення якісного економічного зростання як одного з найважливіших показників саморозвитку регіону;

- удосконалення міжбюджетних стосунків при розробці пріоритетних напрямів саморозвитку є інноваційним інструментом побудови ефективної регіональної економіки, що пов'язано з фінансовим забезпеченням функцій органів регіональної влади.

Висновки. Економічний розвиток України на сьогодні потребує нових підходів до використання ресурсного потенціалу територій, удосконалення системи управління регіональним розвитком у напрямку стимулювання само-

розвитку регіональних комплексів і підвищення на регіональному рівні інтересів як у вирішенні локальних соціально-економічних проблем, так і в забезпеченні зростання національного добробуту. Ці орієнтири визначені на засіданнях Ради регіонів у 2011 р. [3]. Стратегічною метою економічних перетворень, що проводяться в Україні, є модернізація економіки регіонів, що передбачає використання механізму державного регулювання для вирішення першочергових регіональних соціально-економічних проблем. Можливим шляхом вирішення проблеми створення конкурентоспроможної економіки з високим рівнем життя суспільства є застосування механізмів саморозвитку регіонів, з ефективним використанням досвіду державного, регіонального, муніципального управління, при якому виникає синергетичний ефект, що дозволить забезпечити процеси модернізації соціально-економічного розвитку певного регіону і держави в цілому.

Концепція саморозвитку регіону має бути спрямованою на забезпечення модернізації регіону з урахуванням реальних умов і ресурсів регіону. В рамках цієї концепції мають бути досліджені такі положення:

- визначення концептуальних засад саморозвитку регіону;
- законодавче забезпечення соціально-економічного розвитку регіону та напрями його удосконалення;
- дослідження джерел саморозвитку регіону: соціально-економічний, у тому числі ресурсний і виробничий потенціал, обмеження, наявність абсолютних і відносних переваг;
- визначення стратегічних напрямів соціально-економічного саморозвитку регіону для забезпечення модернізації національної економіки.

Перспективи подальших розвідок. Необхідність здійснення ефективної регіональної політики на нинішньому етапі розвитку української держави є очевидною, від того, яким чином здійснюватиметься державне регулювання регіонального розвитку, залежить якість і швидкість здійснення економічних перетворень як у регіонах, так і у країні в цілому. Напрями досліджень соціально-економічних процесів саморозвитку регіонів є актуальними і потребують подальших наукових розробок для виявлення перспективних умов саморозвитку та визначення ефективних управлінських рішень щодо соціально-економічному розвитку регіонів.

1. *Анимица Е.Г.* Стратегическое планирование развития территорий: сущность, основные принципы, проблемы // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2005. – №12. – С. 87–96.

2. *Китинг М.* Новый регионализм в Западной Европе / Пер. с англ. А. Смирнова // Логос. – 2003. – №6(40). – С. 67–116.

3. Під головуванням Президента України відбулася Рада регіонів, 2011 р. // Прес-служба Президента України // www.president.gov.ua.

4. Региональная экономика: новый характер территориальных отношений / Под ред. чл.-корр. АН СССР В.П. Чичканова, д.э.н. А.И. Татаркина. – М.: Экономика, 1990. – 165 с.

5. Региони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.

6. *Татаркин А., Дорошенко С.* Институт стратегического планирования в условиях саморазвивающихся регионов // Общество и экономика // www.finanal.ru.

7. *Татаркин А.И., Татаркин Д.А.* Саморазвитие регионов в контексте федеративных отношений // Пространственная экономика. – 2008. – №4. – С. 60–70.

8. *Фетисов Г.Г., Орешин В.П.* Региональная экономика и управление: Учебник – М.: ИНФРА-М, 2006. – 367 с.
9. *Чумаченко Н.Г.* Очерки по экономике региона / Сост. Б.М. Биренберг, Л.Г. Червова, Л.М. Кузьменко. – К.: Наукова думка, 1995. – 221 с.
10. *Чумаченко Н.Г.* Экономическая самостоятельность региона // Донбасс.– 19.10.1993.
11. *Швецов А.Н.* Новая европейская региональная политика: принципиальные особенности // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование.– 2009.– №2, Т. 2. – С. 50.
12. *Энгельс Ф.* Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинение. – М., 1966. – Т. 21. – С. 305–306.
13. *Fonahl, D., Henn, S., Menzel, M.-P.* (2010). Emerging Clusters: Theoretical, Empirical and Political Perspectives on the Initial Stage of Cluster Evolution. UK. P. 384.
14. *Hughes, J., Sasse, G., Gordon, C.* The Regional Deficit in Eastward Enlargement of the European Union: Top down Policies and Bottom up Reactions, 2001–2004. ERSC Working Papers, Sussex European Institute // www.one-europe.ac.uk.
15. *Keating, M., Hooghe, L.* (1996). Bypassing the Nation-State? Regions and the EU Policy Process. In: Richardson, J. (ed.). European Union Power and Policy-Making. Routledge, London. 242 p.
16. *Lazzarini, S.G., Pedro, C.* (2001). Governmental versus Self-regulation of Derivative Markets: examining the US and Brazilian Experience. Journal of Economics and Business. 53: 185–207.
17. *Putnam, R.D.* (1993). Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press. P. 152–176.
18. *Rodriguez-Pose, A., Ezcurra, R.* (2011). Is fiscal decentralization harmful for economic growth? Evidence from the OECD countries. Journal of Economic Geography (Oxford University Press), 11(4): 619–643.
19. *Solvell, O.* (2009). Clusters: Balancing evolutionary and constructive forces. Second edition. Deshung. 136 p.
20. *Storper, M.* (2010). Agglomeration, Trade, and Spatial Development: Bringing Dynamics Back In. Journal of Regional Science, Wiley Blackwell, 50(1): 313–342.
21. *Storper, M., Walker, R.* (2008). The Capitalist Imperative. Key Texts in Human Geography. 1 ed. London: Sage. P. 145–152.
22. *Zimmermann-Steinhart, P.* (2005). Creating regional identities? Theoretical considerations. ECPR Joint Sessions of Workshops, Granada, 14–19 April, 2005. P. 2–14 (Societal Regionalism in Western and Eastern Europe).

Стаття надійшла до редакції 7.06.2012.